

สรุป อภิปรายและเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมายที่จะศึกษาและพัฒนาารูปแบบการประกันคุณภาพการศึกษาในระดับอุดมศึกษาสำหรับสถาบันอุดมศึกษาในสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย โดยในการวิจัยได้ศึกษาค้นคว้ารูปแบบการประกันคุณภาพการศึกษาในระดับอุดมศึกษาของประเทศสหรัฐอเมริกา อังกฤษ ญี่ปุ่น ออสเตรเลีย และสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน รวมทั้งของประเทศไทย แล้วนำสิ่งที่พบจากการศึกษามาวิเคราะห์แล้วประมวลขึ้นเป็นรูปแบบการประกันคุณภาพการศึกษาที่เหมาะสมสำหรับสถาบันอุดมศึกษาในสังกัดทบวงมหาวิทยาลัยขึ้น ในการประเมินความถูกต้องเหมาะสมของรูปแบบที่พัฒนาขึ้นนี้ได้อาศัยวิธีการประเมินตามหลักการของการประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิ (Connoisseurship model) ตามแนวคิดของ Eisner (1976) ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

สรุป

1. วัตถุประสงค์

วัตถุประสงค์ของการวิจัยครั้งนี้ มีดังต่อไปนี้

1.1 เพื่อศึกษาแนวความคิดพื้นฐาน หลักการ โครงสร้าง วิธีการและหลักเกณฑ์ในการประกันคุณภาพการศึกษาระดับอุดมศึกษาของประเทศสหรัฐอเมริกา อังกฤษ ญี่ปุ่น ออสเตรเลีย และสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน

1.2 เพื่อเสนอแนวความคิดพื้นฐานและโครงสร้างของระบบการประกันคุณภาพการศึกษาในระดับอุดมศึกษาสำหรับสถาบันอุดมศึกษาในสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย

1.3 เพื่อพัฒนารูปแบบการประกันคุณภาพการศึกษาระดับอุดมศึกษาสำหรับสถาบันอุดมศึกษาในสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย

2. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิเคราะห์ในแนวลึกของข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการประกันคุณภาพการศึกษาในระดับอุดมศึกษาของประเทศต่าง ๆ แล้วนำข้อมูลที่ได้มาศึกษาวิเคราะห์ แล้วสังเคราะห์ขึ้นเป็นรูปแบบการประกันคุณภาพการศึกษาในระดับอุดมศึกษาสำหรับสถาบันอุดมศึกษาในสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย และเพื่อให้รูปแบบที่พัฒนาขึ้นมีความเชื่อถือได้สูง

จึงได้นำเสนอรูปแบบที่พัฒนาขึ้นให้ผู้ทรงคุณวุฒิที่ได้เลือกสรรตามเกณฑ์คุณสมบัติที่กำหนดแล้ว เป็นผู้ประเมิน วิพากษ์ วิจารย์ และให้ความคิดเห็นในประเด็นต่าง ๆ จากนั้นจึงนำความคิดเห็นดังกล่าวมาปรับปรุงและนำเสนอเป็นรูปแบบการประกันคุณภาพต่อไป

ขั้นตอนของการวิจัยสรุปได้ดังนี้

2.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

2.1.1 ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาได้ทำการรวบรวมจากประเทศต่าง ๆ ที่เป็นเป้าหมายในการศึกษาทั้ง 5 ประเทศ และประเทศไทย โดยข้อมูลที่ต้องการศึกษาได้มาจากเอกสารคู่มือการดำเนินการ เอกสารวิชาการที่แจกในการประชุม บทความของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการรับรองมาตรฐานการศึกษาหรือการประกันคุณภาพการศึกษาของประเทศต่าง ๆ รวมทั้งการสอบถามจากบุคคลที่เกี่ยวข้อง และตำราต่าง ๆ

2.1.2 การวิเคราะห์ข้อมูล นำข้อมูลที่รวบรวมได้มาจัดเป็นหมวดหมู่ และศึกษาวิเคราะห์เป็น 4 ประเด็นหลักคือ หลักการ โครงสร้างและการบริหาร วิธีการดำเนินการ และหลักเกณฑ์ของการดำเนินการ และนำมาประมวลออกมาให้เห็นว่ามีการดำเนินการในข้อใดหรือประเด็นใดบ้างที่เป็นหลักการหรือวิธีที่มีการนำไปปฏิบัติกันมากที่สุดแล้วจึงประเมินถึงความเหมาะสมที่จะนำมาใช้กับกรณีของประเทศไทยต่อไป

2.2 การพัฒนาแบบการประกันคุณภาพ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลของประเทศต่าง ๆ ได้นำไปสู่ข้อสรุปของแนวทางที่คิดว่าในกรณีของประเทศไทยควรจะดำเนินการเช่นไร ซึ่งเมื่อได้ประมวลเข้ากับบริบทในสังคมไทยแล้ว จึงได้รูปแบบที่พัฒนาขึ้นในเบื้องต้น โดยในรูปแบบที่พัฒนาขึ้นนี้จะประกอบด้วย หลักการ โครงสร้างและการบริหาร วิธีดำเนินการ และหลักเกณฑ์การดำเนินการ เป็นหลัก หลังจากนั้นจึงนำเสนอผู้ทรงคุณวุฒิให้ทำการประเมินต่อไป

2.3 การทดสอบรูปแบบที่พัฒนาขึ้น ได้ดำเนินการประเมินโดยการให้ผู้ทรงคุณวุฒิทำการประเมินและวิพากษ์วิจารย์ รูปแบบที่นำเสนอตามหลักการของการประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิมีดังนี้

2.3.1 จัดส่งข้อมูลของระบบการประกันคุณภาพการศึกษาของประเทศต่าง ๆ ที่ศึกษาได้ พร้อมทั้งรูปแบบการประกันคุณภาพการศึกษาที่ได้พัฒนาขึ้น ให้ผู้ทรงคุณวุฒิทำการศึกษาล่วงหน้าพร้อมแบบสอบถาม

2.3.2 จัดการประชุมผู้ทรงคุณวุฒิที่เลือกสรรแล้ว โดยในการประชุม ได้แบ่งวาระการประชุมเป็น 4 วาระ คือ

วาระที่ 1 การบรรยายสรุปรูปแบบการประกันคุณภาพ การศึกษาของประเทศต่าง ๆ ที่ศึกษามา

วาระที่ 2 การนำเสนอรูปแบบที่พัฒนาขึ้น

วาระที่ 3 การอภิปรายแสดงความคิดเห็นและวิพากษ์วิจารณ์ รูปแบบที่นำเสนอของผู้ทรงคุณวุฒิโดยอิสระ

วาระที่ 4 ตอบแบบสอบถามที่นำเสนอ

2.3.3 รวบรวมความคิดเห็นที่ได้จากการประชุมที่ประกอบด้วยข้อวิพากษ์วิจารณ์และข้อเสนอแนะต่าง ๆ พร้อมทั้งรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบสอบถามซึ่งมี 2 ประเภท คือ ข้อมูลเชิงปริมาณที่ได้จากการตอบแบบสอบถามแบบมาตราวัดทัศนคติและความคิดเห็นตามแนวทางของ ลิเกอร์ต และคำตอบที่ได้จากคำถามแบบปลายเปิด

2.3.4 นำรูปแบบการประกันคุณภาพฯ มาทำการปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ พร้อมทั้งเหตุผลประกอบต่าง ๆ ให้เป็นรูปแบบการประกันคุณภาพการศึกษาในระดับอุดมศึกษาสำหรับสถาบันอุดมศึกษาในสังกัดทบวงมหาวิทยาลัยที่สมบูรณ์ต่อไป

2.4 เครื่องมือในการวิจัย เครื่องมือในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่

2.4.1 ตัวผู้ทรงคุณวุฒิที่เลือกสรรมาให้ทำหน้าที่ประเมิน โดยให้ความเชื่อถือว่าคุณผู้ทรงคุณวุฒิจะมีความเที่ยงธรรมและมีวิจักษณ์ที่ดีพอ และมาตรฐานการพิจารณาต่าง ๆ นั้นเกิดจากประสบการณ์และความชำนาญของผู้ทรงคุณวุฒิเอง

2.4.2 แบบสอบถามความคิดเห็นและทัศนคติจากผู้ทรงคุณวุฒิ

2.4.3 การจัดการประชุมผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อให้มีการพิจารณาอภิปรายแสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่าง ๆ

3. ข้อค้นพบจากการวิจัย

สิ่งที่ค้นพบจากการวิจัย ได้แก่ รูปแบบการประกันคุณภาพการศึกษาระดับอุดมศึกษาสำหรับสถาบันอุดมศึกษาในสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย ซึ่งสรุปได้ดังนี้

3.1 หลักการ

3.1.1 ระบบการประกันคุณภาพเป็นกลไกสำคัญที่จำเป็นต้องจัดให้มีขึ้น เพื่อให้เป็นมาตรการในการกำกับดูแลการดำเนินงานของสถาบันอุดมศึกษาให้เป็นไปตามเกณฑ์

มาตรฐานที่กำหนด กลไกที่ใช้ในการประกันคุณภาพจะต้องส่งเสริมให้สถาบันมีอิสระในการดำเนินการกำกับดูแลตนเองตามสมควร แต่ในขณะเดียวกันสถาบันอุดมศึกษาต้องพร้อมที่จะรับการตรวจสอบจากภายนอกด้วย

3.1.2 ให้ทบวงมหาวิทยาลัยทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางการบริหารงานด้านการประกันคุณภาพการศึกษา โดยความร่วมมือจากสถาบันอุดมศึกษาต่าง ๆ และสมาคมวิชาชีพที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นและร่วมเป็นกรรมการในกระบวนการประกันคุณภาพ

3.1.3 ส่งเสริมให้สถาบันอุดมศึกษาพัฒนาการกำกับดูแล และติดตามการดำเนินการต่าง ๆ ขึ้นภายในสถาบัน ซึ่งหากสามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพแล้ว ก็จะนำไปสู่ความมีคุณภาพในการจัดการศึกษาได้ในที่สุด

3.1.4 เป็นระบบที่ใช้ได้กับทั้งสถาบันของรัฐและเอกชน ทั้งสถาบันหรือหลักสูตรที่เปิดดำเนินการไปแล้ว และสถาบันหรือหลักสูตรที่เปิดใหม่

3.1.5 สำหรับสถาบันหรือหลักสูตรที่เปิดดำเนินการไปแล้ว การขอการรับรองวิทยฐานะให้เป็นไปโดยสมัครใจ แต่สถาบันหรือหลักสูตรที่เปิดดำเนินการใหม่ให้ยื่นขอรับการรับรองวิทยฐานะโดยการพิจารณาจะเป็นไปตามรูปแบบที่ทบวงมหาวิทยาลัยกำหนด

3.2 กลไกการดำเนินการ

กลไกการดำเนินการมี 3 ชั้น คือ

3.2.1 การอนุมัติการจัดตั้งสถาบันใหม่ การจัดตั้งหน่วยงานใหม่และการขออนุมัติเปิดการสอนหลักสูตร ซึ่งเป็นกลไกชั้นแรกที่มีความสำคัญต่อระบบการประกันคุณภาพ ซึ่งผู้ทรงคุณวุฒิเห็นพ้องต้องกันว่า โดยกฎหมายแล้ว ทบวงมหาวิทยาลัยยังคงต้องรับผิดชอบการดำเนินการในส่วนนี้ทั้งในส่วนของสถาบันของรัฐและเอกชน

3.2.2 การประกันคุณภาพการศึกษาเป็นกลไกที่สำคัญที่จะดำรงไว้ซึ่งความมีคุณภาพการศึกษาระดับอุดมศึกษาให้ได้มาตรฐานอย่างต่อเนื่องอันเป็นการปกป้องผลประโยชน์ของผู้เรียนและสังคมโดยส่วนรวม วิธีการที่ใช้ในการประกันคุณภาพการศึกษาคือ การพิจารณาให้การรับรองวิทยฐานะแก่สถาบันที่ได้รับการพิจารณาแล้วว่ามีความสมบูรณ์เหมาะสมตามเกณฑ์ที่กำหนด ซึ่งแยกเป็น 2 รูปแบบ คือ

รูปแบบที่ 1 การให้การรับรองวิทยฐานะโดยการตรวจสอบระบบการควบคุมคุณภาพทางวิชาการภายในสถาบัน (Academic auditing system)

เป็นระบบการประกันคุณภาพการศึกษาที่พัฒนาขึ้นเพื่อใช้กับสถาบัน

หรือหลักสูตรที่ได้เปิดดำเนินการไปแล้ว โดยคณะกรรมการรับรองวิทยฐานะทบวงมหาวิทยาลัย จะพิจารณาให้การรับรองวิทยฐานะแก่สถาบันอุดมศึกษาที่ได้แสดงให้เห็นว่าได้จัดให้มีระบบการควบคุมคุณภาพทางวิชาการขึ้นภายในสถาบันอย่างมีคุณภาพและประสิทธิภาพที่น่าเชื่อถือและยอมรับ ทั้งนี้โดยยึดถือหลักการที่ว่า หากสถาบันอุดมศึกษามีการควบคุม ติดตามตรวจสอบการดำเนินการต่าง ๆ เป็นอย่างดีโดยสม่ำเสมอแล้ว ก็เชื่อได้ว่าการจัดการศึกษาในสถาบันนั้นจะเป็นไปอย่างมีคุณภาพ ซึ่งในการพิจารณาว่าการดำเนินการควบคุมคุณภาพมีความน่าเชื่อถือหรือมีประสิทธิภาพเพียงใดนั้น ก็จะต้องพิจารณาจากเกณฑ์ที่ได้กำหนดไว้เป็นหลัก

การขอรับรองวิทยฐานะในกรณีให้เป็นไปโดยความสมัครใจเพราะในกรณีของสถาบันที่ได้เปิดดำเนินการมาแล้วคงไม่อาจย้อนหลังไปบังคับให้ต้องยื่นขอรับการรับรองวิทยฐานะได้

รูปแบบที่ 2 การให้การรับรองวิทยฐานะโดยการตรวจสอบผลการดำเนินการ

เป็นระบบการประกันคุณภาพที่ยึดถือหลักของการให้ความเป็นอิสระแก่สถาบันในการดำเนินการเช่นกัน แต่มีความแตกต่างจากระบบแรก คือ ทบวงมหาวิทยาลัยจะกำหนดให้สถาบันมีการศึกษาตนเองในเบื้องต้นตามรูปแบบราชการที่กำหนดไว้ในแบบศึกษาตนเอง (Self-study form) เมื่อถึงกำหนดที่ต้องขอรับการรับรองวิทยฐานะ สถาบันจะต้องดำเนินการยื่นขอรับการพิจารณา พร้อมทั้งเสนอรายงานการศึกษาตนเองของหลักสูตรที่ต้องการขอรับการรับรองวิทยฐานะ ที่ได้จัดทำขึ้น จากนั้นทบวงมหาวิทยาลัยจึงจะแต่งตั้งคณะกรรมการไปตรวจสอบและพิจารณาผลการดำเนินการตามที่ระบุไว้ในแบบศึกษาตนเอง พร้อมทั้งพิจารณารายงานประจำปีของสถาบันที่แสดงให้เห็นภาพรวมของการจัดการศึกษาของสถาบันทั้งระบบประกอบด้วย เมื่อได้รับการรับรองวิทยฐานะแล้วก็อาจมีการประเมินซ้ำเป็นระยะ ๆ ได้ เช่น ภายใน 5-7 ปี หลังจากการรับรองวิทยฐานะในครั้งแรก และเมื่อสถาบันได้แสดงให้เห็นว่าได้ดำเนินการอย่างต่อเนื่องและได้ผลดีก็อาจยกเลิกการประเมินซ้ำได้

แนวทางในการดำเนินการตามรูปแบบนี้ หากในระยะต่อไปสถาบันมีความพร้อมและสามารถพัฒนากลไกหรือระบบการประกันคุณภาพทางวิชาการให้เข้มแข็งขึ้นแล้วก็อาจยกเลิกและใช้ระบบการตรวจสอบกลไกการควบคุมคุณภาพทางวิชาการแทนได้ทั้งหมด ระบบนี้จะใช้บังคับกับสถาบันที่เปิดใหม่หรือหลักสูตรที่เปิดใหม่ ที่เมื่อให้เปิดดำเนินการไประยะหนึ่งแล้วจะต้องยื่นขอรับการรับรองวิทยฐานะต่อทบวงมหาวิทยาลัย

3.3 การติดตามผลการดำเนินการ

เป็นกลไกการดำเนินการเพื่อให้เกิดความมั่นใจว่าภายหลังจากที่สถาบันได้รับการรับรองวิทยฐานะไปแล้วไม่ว่าจะโดยรูปแบบใดก็ตามจะยังคงรักษาคุณภาพการศึกษาไว้ได้ไม่ต่ำกว่าเดิม ซึ่งในกลไกนี้จะประกอบไปด้วย

3.3.1 การตรวจสอบรายงานประจำปีที่สถาบันได้จัดทำขึ้น

3.3.2 การใช้ดัชนีบ่งชี้สมรรถภาพเป็นเครื่องบ่งชี้ผลการดำเนินการของสถาบัน

3.3.3 การประเมินผลเฉพาะกิจ เป็นกิจกรรมที่จัดทำขึ้นเพื่อติดตามการดำเนินการเฉพาะเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการรับรองวิทยฐานะของทบวงมหาวิทยาลัย อาจกำหนดให้มิชชันเพื่อศึกษาและประเมินผลการดำเนินการด้านใดด้านหนึ่งเป็นการเฉพาะ

สำหรับเกณฑ์ในการดำเนินการตามขั้นตอนต่าง ๆ นั้น ผู้ทรงคุณวุฒิได้ให้ความเห็นชอบในแนวทางการกำหนดเกณฑ์การดำเนินการด้านต่าง ๆ ที่จะต้องจัดทำขึ้นโดยละเอียดต่อไป เช่น เกณฑ์ด้านการตรวจสอบกลไกการควบคุมคุณภาพทางวิชาการภายในสถาบัน เกณฑ์การจัดทำแบบศึกษาตนเอง เกณฑ์การประเมินต่าง ๆ แต่ทั้งนี้ผู้ทรงคุณวุฒิได้เห็นพ้องต้องกันว่า เกณฑ์ต่าง ๆ ที่กำหนดขึ้นควรเป็นเกณฑ์ขั้นต่ำที่จะสอดคล้องกับมาตรฐานที่ยอมรับได้ก็เพียงพอ ส่วนความเป็นเลิศนั้นให้เป็นหน้าที่ของแต่ละสถาบันที่จะพัฒนาตนเอง

อภิปรายผล

รูปแบบการประกันคุณภาพการศึกษาระดับอุดมศึกษาสำหรับสถาบันอุดมศึกษาในสังกัดทบวงมหาวิทยาลัยที่พัฒนาขึ้นนี้เป็นระบบที่พัฒนาขึ้นเพื่อมุ่งหวังให้กระบวนการของการกำกับดูแลการดำเนินการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับภารกิจด้านมาตรฐานการศึกษาเป็นไปอย่างมีระบบต่อเนื่องและสามารถนำไปสู่ความมีคุณภาพของการศึกษาในระดับอุดมศึกษาในที่สุดซึ่งสามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1. ลักษณะของรูปแบบการประกันคุณภาพการศึกษา

รูปแบบการประกันคุณภาพการศึกษาที่พัฒนาขึ้นนี้มีลักษณะที่ผสมผสานระหว่างระบบการประกันคุณภาพการศึกษาประเทศต่าง ๆ ดังนี้

1.1 การให้ทบวงมหาวิทยาลัยเป็นหน่วยงานกลางด้านการประกันคุณภาพ

การศึกษา เป็นลักษณะของการรวมการบริหารงานด้านคุณภาพการศึกษาไว้ที่ศูนย์กลางจุดเดียว แต่ให้สถาบันอุดมศึกษาโดยที่ประชุมอธิการบดีและสมาคมวิชาชีพ เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการด้วยเท่านั้น ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับของประเทศญี่ปุ่นที่กระทรวงการศึกษาและวัฒนธรรมเป็นหน่วยงานกลางและของประเทศอังกฤษที่ให้สภาการประสาทปริญญา เป็นหน่วยงานกลางสำหรับสถาบันระดับวิทยาลัยและโพลีเทคนิค สำหรับกรณีของประเทศไทยนั้นยังเป็นการจำเป็นที่จะต้องให้ทบวงมหาวิทยาลัยเป็นหน่วยงานกลาง เนื่องจากในขณะนี้ยังไม่มียุทธศาสตร์รองรับวิद्यฐานะใด ๆ เกิดขึ้น และเฉพาะกรณีของการอนุญาตจัดตั้งสถาบันก็ยังคงเป็นอำนาจของทบวงมหาวิทยาลัยตามกฎหมายอยู่

1.2 กลไกการควบคุมคุณภาพโดยวิธีให้การรับรองวิทยฐานะโดยการตรวจสอบระบบการควบคุมคุณภาพทางวิชาการภายในสถาบัน เพื่อการให้การรับรองวิทยฐานะ เป็นระบบที่คล้ายคลึงกับระบบของอังกฤษที่สภาอธิการบดีดำเนินการอยู่ ซึ่งเป็นระบบที่เป็นไปตามความสมัครใจ และเน้นความมีอิสระของสถาบันในการที่จะสร้างระบบการกำกับดูแลตนเองขึ้น ระบบนี้ได้พัฒนาขึ้นเพื่อให้ใช้กับสถาบันอุดมศึกษาที่ได้เปิดดำเนินการไปแล้ว เพราะจะสะดวกและได้รับการยอมรับมากกว่า

1.3 กลไกการควบคุมคุณภาพ ด้วยการรับรองวิทยฐานะโดยการตรวจสอบผลการดำเนินการเป็นรูปแบบที่คล้ายคลึงกับของสหรัฐอเมริกา ในหลักการทั่วไป แต่ระบบที่พัฒนาขึ้นมุ่งเน้นการนำไปใช้กับสถาบันอุดมศึกษาที่เปิดใหม่ หรือหลักสูตรที่เปิดดำเนินการใหม่เป็นหลักและศูนย์กลางการบริหารอยู่ที่ทบวงมหาวิทยาลัย ซึ่งต่างกับสหรัฐอเมริกาที่มีองค์กรรับรองวิทยฐานะอิสระเป็นผู้ดำเนินการ

1.4 รูปแบบที่พัฒนาขึ้นมิได้นำเอากลไกการจัดสรรงบประมาณมาใช้ประกอบในการกำกับมาตรฐานหรือคุณภาพการดำเนินการแบบที่ระบบของประเทศอังกฤษดำเนินการอยู่ เนื่องจากของไทยอาจมีปัญหาในทางปฏิบัติมาก และในระยะใกล้ ๆ นี้ยังมีความเป็นไปได้น้อยที่จะนำกลไกด้านงบประมาณมาปฏิบัติ แต่อย่างไรก็ตามในระยะต่อไปหากมีการพัฒนาการประเมินผลที่มีประสิทธิภาพมากขึ้นแล้ว การนำเอาระบบการจัดสรรงบประมาณมาใช้เป็นส่วนประกอบของการประกันคุณภาพการศึกษาก็น่าจะมีความเหมาะสม

1.5 กลไกการติดตามผลการดำเนินการที่น่าเสนอให้ใช้ยังเน้นเฉพาะการตรวจสอบรายงานประจำปี และมีข้อเสนอให้พัฒนาดังนี้บ่งชี้สมรรถภาพขั้นใช้ คล้ายกับระบบของประเทศอังกฤษ และออสเตรเลียด้วย ซึ่งในกรณีนี้จะต้องใช้เวลาพอสมควรในการพัฒนา

ดัชนีที่มีความเหมาะสม และสามารถใช้ในการติดตามผลการดำเนินการได้

1.6 รูปแบบที่นำเสนอเน้นเฉพาะกระบวนการดำเนินการโดยหน่วยงานภายนอกที่จะเข้าไปตรวจสอบการดำเนินการภายในสถาบันว่ามีคุณภาพน่าเชื่อถือเพียงใดเท่านั้น มิได้เน้นการวัดคุณภาพบัณฑิตที่จบการศึกษาเช่นของประเทศเยอรมัน

1.7 เกณฑ์ที่ใช้ในการดำเนินการด้านต่าง ๆ ไม่สามารถนำของต่างประเทศมาใช้ได้ทั้งหมด จำเป็นที่จะต้องพัฒนาขึ้นเพื่อใช้กับสถาบันอุดมศึกษาไทยโดยเฉพาะ หลักการต่าง ๆ ในเรื่องเกณฑ์ที่นำเสนอไว้เป็นเพียงตัวอย่างหัวข้อหลัก ๆ เท่านั้น

2. การแสดงความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ

ถึงแม้ว่าคำตอบโดยรวมของผู้ทรงคุณวุฒิจะมีความเห็นว่ารูปแบบที่นำเสนอมีความเหมาะสมและมีความเป็นไปได้สูง คือ ค่าเฉลี่ยด้านความเหมาะสมโดยรวมมีค่าถึง 3.76 และความเป็นไปได้ถึง 3.47 ซึ่งแสดงว่าเห็นด้วยเป็นอย่างมากก็ตาม แต่ก็มีบางข้อที่ค่าเฉลี่ยมีค่าอยู่ในเกณฑ์ที่มีความเหมาะสมหรือมีความเป็นไปได้ค่อนข้างน้อย เช่น

3.1 ในด้านหลักการที่ว่า "ระบบการประกันคุณภาพการศึกษาที่พัฒนาขึ้นควรมีลักษณะเป็นการติดตามตรวจสอบคุณภาพการดำเนินการภายหลังจากการเปิดดำเนินการไปแล้วมากกว่า การตรวจสอบความพร้อมก่อนดำเนินการ เพื่อให้สถาบันมีอิสระในการดำเนินการระดับหนึ่ง" มีค่าเฉลี่ยด้านความเหมาะสม 3.02 ซึ่งอยู่ในขอบเขตของการมีความเหมาะสมแต่อาจดูเหมือนว่าค่อนข้างต่ำแต่ในช่วงระยะเวลาเดียวกันมีความเป็นไปได้ถึง 3.41 ซึ่งแสดงว่ายังมีผู้ทรงคุณวุฒิส่วนหนึ่งเห็นว่าเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ในการที่จะนำมาตรการดังกล่าวมาใช้ แต่ยังมีข้อสังเกตในด้านความเหมาะสมอยู่บ้างเฉพาะประเด็นนี้ แต่เมื่อพิจารณาจากการแสดงความคิดเห็นประกอบแล้วก็เห็นได้ชัดเจนว่ามีความเห็นด้วยในหลักการดังกล่าว

ในด้านหลักการอีกข้อหนึ่ง คือ "รัฐควรให้แรงจูงใจด้านการเงิน และการงบประมาณแก่สถาบันที่จัดการศึกษาอย่างมีคุณภาพทั้งสถาบันอุดมศึกษาของรัฐและเอกชน" นั้น มีค่าความเหมาะสมถึง 3.51 แต่ค่าความเป็นไปได้เพียง 2.90 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าผู้ทรงคุณวุฒิจำนวนมากเห็นว่ามีค่าความเหมาะสมสูงมาก แต่ในด้าน การนำไปใช้นั้นมีบางส่วนเห็นว่ามีค่าความเป็นไปได้น้อยกว่า ซึ่งอาจเนื่องมาจากยังไม่มี ความมั่นใจในการที่จะนำไปใช้ในทางปฏิบัติ แต่อย่างไรก็ตาม ก็ยังคงถือว่าเป็นความเห็นที่อยู่ในเกณฑ์ที่เป็นไปได้

3.2 โครงสร้างและการบริหาร ในประเด็นนี้ มีข้อที่ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นว่ามีความเป็นไปได้อ่อนข้าน้อย คือ ค่าเฉลี่ย 2.90 ได้แก่ "สำนักงบประมาณควรปรับปรุงขั้นตอนและวิธีการจัดสรรงบประมาณที่จะสามารถนำข้อมูลเกี่ยวกับคุณภาพการจัดการศึกษาของสถาบันอุดมศึกษา มาใช้พิจารณาประกอบการจัดสรรงบประมาณประจำปี" แต่ปรากฏว่ามีความเห็นว่ามี ความเหมาะสมอยู่ในเกณฑ์สูงมาก คือ 3.51 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการใช้คุณภาพของการจัดการศึกษาเป็นเครื่องบ่งชี้การจัดสรรงบประมาณนี้ ผู้ทรงคุณวุฒิส่วนมากเห็นว่าเป็นสิ่งที่มีความเหมาะสมมาก แต่ในทางปฏิบัตินั้นหลายท่านยังเห็นว่ามีความเป็นไปได้ไม่มากนัก

3.3 วิธิดำเนินการ มีประเด็นที่น่าสนใจข้อหนึ่ง คือ "หากสถาบันใดแสดงขีดความสามารถในการดำเนินการให้ปรากฏแล้ว ก็ควรให้การรับรองวิทยฐานะถาวรได้" ได้ค่าเฉลี่ยด้านความเหมาะสม 2.93 แต่ละเห็นว่ามีความเป็นไปได้สูงมากคือ 3.44 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าผู้ทรงคุณวุฒิส่วนหนึ่งยังคงมีความเห็นว่ามี ความเหมาะสมค่อนข้างน้อยที่จะให้การรับรองเป็นการถาวร แต่เห็นว่าจะหากจะมีการนำไปปฏิบัติจริงก็จะเป็นสิ่งที่เป็นไปได้สูง ซึ่งก็สอดคล้องกับการแสดงความคิดเห็นในการประชุมและจากการตอบแบบสอบถามเช่นกันว่า ผู้ทรงคุณวุฒิส่วนหนึ่งยังคงมีความไม่แน่ใจที่จะให้สถานะการรับรองแบบถาวร ซึ่งการให้ความเห็นในข้อนี้มีความกระจายค่อนข้างมาก คือความเบี่ยงเบนมาตรฐาน 1.00 แต่ส่วนใหญ่ก็ยังเห็นว่ามีความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติที่สูงมาก

3.4 หลักเกณฑ์ ในหัวข้อหลักเกณฑ์นี้มีข้อคำถามที่เป็นข้อย่อยค่อนข้างมากและค่อนข้างละเอียด ซึ่งปรากฏว่าค่าเฉลี่ยด้านความเหมาะสมทั้งหมดเท่ากับ 3.76 และความเป็นไปได้เท่ากับ 3.47 ซึ่งแสดงว่าโดยภาพรวมแล้วมีความเหมาะสมและความเป็นไปได้สูงที่จะนำเกณฑ์ที่เสนอให้พิจารณาไปใช้ แต่ก็ยังมีบางข้อที่ค่าเฉลี่ยน้อยกว่า 3.0 ได้แก่ เกณฑ์การใช้คุณภาพการจัดการศึกษาที่ใช้ประกอบการจัดสรรงบประมาณซึ่งมีค่าเฉลี่ยด้านความเหมาะสม 3.22 และด้านความเป็นไปได้เพียง 2.41 ซึ่งแสดงว่าส่วนใหญ่แล้วผู้ทรงคุณวุฒิเห็นด้วยว่ามีความเหมาะสมสูงมาก แต่การนำไปใช้อาจมีความเป็นไปได้น้อย ซึ่งประเด็นนี้ก็สอดคล้องกับความคิดเห็นในระหว่างการประชุมและการตอบคำถามเช่นกันว่าการนำไปใช้นั้นอาจมีปัญหาและอาจเป็นเรื่องที่ยากจะตัดสินใจได้ว่า จะใช้อะไรเป็นตัววัดคุณภาพที่จะนำมาเป็นเกณฑ์การจัดสรรงบประมาณ แต่ในแง่หลักการแล้วก็เห็นว่ามี ความเหมาะสมที่จะนำไปใช้หากมีระบบการประเมินที่ดี

กล่าวโดยสรุปแล้วความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิโดยทั่วไปมีความเห็นด้วยกับรูปแบบที่นำเสนอ ยกเว้นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการนำระบบการจัดสรรงบประมาณมาใช้ในการควบคุมหรือ

กำกับคุณภาพของการจัดการศึกษาที่ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นว่ามีความเป็นไปได้ค่อนข้างน้อยประกอบกับส่วนใหญ่ได้แสดงความคิดเห็นว่าเป็นเรื่องที่ยากต่อการปฏิบัติและอาจมีปัญหาในการดำเนินการได้ ซึ่งผู้วิจัยได้ตัดประเด็นนี้ออกจากรูปแบบที่น่าเสนอแล้ว

3. การใช้รูปแบบที่พัฒนาขึ้นเพื่อควมมีคุณภาพในการจัดการศึกษา

รูปแบบการประกันคุณภาพการศึกษาที่พัฒนาขึ้นเป็นรูปแบบที่เน้นกระบวนการของการควบคุมคุณภาพ และการตรวจสอบกลไกการดำเนินการที่มีผลกระทบต่อคุณภาพการศึกษาเป็นหลัก โดยหลักการที่ว่า หากสถาบันมีการสร้างระบบการควบคุม ตรวจสอบ ติดตามการดำเนินการในด้านต่าง ๆ ที่ดีแล้ว ย่อมส่งผลกระทบต่อคุณภาพการศึกษาโดยรวม หรือหากกลไกการดำเนินการและองค์ประกอบของการดำเนินการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพแล้วก็จะก่อให้เกิดควมมีคุณภาพในสถาบันขึ้น ซึ่งหลักการนี้อาจถือได้ว่าเป็นแนวปฏิบัติสากล เช่น บางสถาบันอาจจัดให้มีระบบการประเมินผลหลักสูตรเป็นระยะ ๆ มีระบบการรับอาจารย์ที่มีประสิทธิภาพ มีการติดตามผลการดำเนินการด้านต่าง ๆ เป็นประจำ มีการส่งเสริมงานวิจัยของอาจารย์ มีการพัฒนาทรัพยากรการศึกษา มีการทบทวนผลการดำเนินการเป็นประจำ เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนสะท้อนให้เห็นถึงการมีจิตสำนึกในด้านคุณภาพทั้งสิ้น

สำหรับรูปแบบการประกันคุณภาพการศึกษาโดยการให้การรับรองวิทยฐานะที่พัฒนาขึ้นนี้ ไม่ว่าจะเป็นวิธีตรวจสอบกลไกการควบคุมคุณภาพทางวิชาการภายในสถาบัน หรือการประเมินผลการดำเนินการเพื่อการรับรองวิทยฐานะก็ตาม ล้วนเป็นระบบที่เน้นการตรวจสอบกลไกการดำเนินการที่สะท้อนถึงควมมีคุณภาพในการจัดการศึกษาทั้งสิ้น ดังนั้น จึงเชื่อได้ว่าหากได้มีการนำไปใช้โดยจัดสภาพการณ์ที่เกี่ยวข้องให้เหมาะสมและสอดคล้องกับหลักการที่น่าเสนอแล้ว ก็จะทำให้ประกันได้ว่าคุณภาพการศึกษาของสถาบันอุดมศึกษาจะดีขึ้น

ในสหรัฐอเมริกาสมาคมรับรองวิทยฐานะต่าง ๆ ได้นำระบบการรับรองวิทยฐานะโดยวิธีการไปประเมินผลการดำเนินการตามรายการที่ปรากฏในแบบศึกษาตนเองไปใช้เป็นเวลาานแล้ว ซึ่งก็ปรากฏว่าเป็นผลให้มาตรฐานการศึกษาของสหรัฐอเมริกาโดยส่วนรวมเป็นไปอย่างมีคุณภาพ นอกจากนี้สมาคมวิชาชีพต่าง ๆ ก็ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการกำกับดูแลมาตรฐานการศึกษาของสถาบันอุดมศึกษาเป็นอย่างมากเช่นกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้การรับรองมาตรฐานหลักสูตร แต่อย่างไรก็ตามโดยที่ระบบอุดมศึกษาของสหรัฐอเมริกาได้พัฒนามากว่า 200 ปี และความยอมรับในสังคมมีบทบาทต่อการจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษาของสหรัฐอเมริกาเป็นอย่างมาก จึง

ทำให้การดำเนินการเกี่ยวกับการรับรองมาตรฐานหรือการรับรองวิทยฐานะเป็นไปได้โดยสมัครใจ มิได้มีการบังคับว่าจะต้องยื่นขอรับการรับรองวิทยฐานะเมื่อใดหรือกับหน่วยงานใดโดยเฉพาะ ยกเว้นสมาคมวิชาชีพที่จะเข้ามามีบทบาทในการออกใบอนุญาตการประกอบวิชาชีพตามระเบียบของสมาคมเท่านั้นที่ผู้ต้องการประกอบอาชีพจะต้องขอรับใบอนุญาตหรือสถาบันจะต้องขอการรับรอง-วิทยฐานะจากสมาคม เพื่อให้บัณฑิตของตนมีสิทธิได้รับใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ

สำหรับในประเทศอังกฤษ ถึงแม้ว่าในระยะที่ผ่านมาจะให้อิสระแก่มหาวิทยาลัยอย่างมาก ในการกำกับดูแลตนเอง แต่ด้วยสำนึกในความรับผิดชอบและความต้องการมีแนวปฏิบัติที่ร่วมกัน จึงทำให้สภาอธิการบดีกำหนดแนวปฏิบัติต่าง ๆ เพื่อการกำกับดูแลคุณภาพการศึกษาระดับสูง และได้มีการนำระบบการตรวจสอบกลไกการควบคุมคุณภาพการศึกษา (Academic auditing) ภายใต้อาณัติของสภาอธิการบดีมาใช้ ซึ่งก็ได้ดำเนินการไปได้เป็นผลดี เช่นเดียวกับในประเทศออสเตรเลียที่ได้มีการนำระบบการติดตามตรวจสอบผลการดำเนินการต่าง ๆ เกี่ยวกับการควบคุมคุณภาพภายในไปใช้อยู่ในขณะนี้

สำหรับประเทศญี่ปุ่นนั้นถึงแม้จะไม่มีระบบการตรวจสอบโดยตรง แต่ก็มีระบบการรายงานผลการดำเนินการให้กระทรวงศึกษาธิการตรวจสอบเป็นประจำ แต่เป็นการเฝ้าติดตามอยู่ห่าง ๆ สำหรับประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมันนั้น ถึงแม้รัฐบาลจะไม่เข้ามามีบทบาทในการดำเนินการภายหลังการจัดตั้งแล้ว แต่ข้อตกลงกันระหว่างสถาบันนั้นถือได้ว่าเป็นกฎร่วมที่ทุกสถาบันถือปฏิบัติ ซึ่งก็เป็นผลให้คุณภาพการศึกษาของประเทศเป็นที่ยอมรับ

จะเห็นได้ว่าระบบการประกันคุณภาพการศึกษานั้นมีความหลากหลาย แต่ระบบที่พัฒนาขึ้นสำหรับประเทศไทยนั้นได้พัฒนาขึ้นบนพื้นฐานของประสบการณ์จากประเทศต่าง ๆ และประกอบกับสภาพแวดล้อมและบริบทของสถาบันอุดมศึกษาไทยเป็นหลัก และเชื่อว่าจะสามารถสร้างคุณภาพให้กับระบบอุดมศึกษาไทยได้

4. ปัญหาและอุปสรรค

ถึงแม้ว่าผู้ทรงคุณวุฒิจะมีความเห็นว่าเป็นโดยหลักการแล้วมีความเหมาะสมมากและมีความเป็นไปได้ในการนำไปใช้สูงมากก็ตาม แต่ในการนำไปใช้ก็เชื่อว่าจะยังคงมีปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ อยู่ ได้แก่

5.1 การทำความเข้าใจและการสร้างความยอมรับของสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ ในการนำระบบการประกันคุณภาพการศึกษาไปใช้ในในระยะแรก ๆ อาจมีปัญหาเพราะสถาบันอุดม-

ดูแลด้านคุณภาพมาเป็นเวลานาน การที่จะให้ยอมรับการตรวจสอบถึงแม้ว่าจะให้เป็นไปโดยความสมัครใจก็ตาม ก็อาจต้องใช้เวลาในการทำความเข้าใจ และสร้างความตระหนักในความสำคัญของคุณภาพอีกระยะหนึ่ง ส่วนสถาบันอุดมศึกษาของเอกชนนั้นจะมีปัญหาน้อยกว่า เพราะมีความคุ้นเคยกับการต้องรับการตรวจสอบจากทบวงมหาวิทยาลัยอยู่แล้ว

5.2 การที่จะกระตุ้นให้แต่ละสถาบันพัฒนาระบบการควบคุมคุณภาพภายในขึ้นเอง อาจต้องใช้เวลานาน กว่าที่ทุกสถาบันจะดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะความพร้อม ความเข้าใจและการยอมรับอาจไม่เท่ากัน ดังนั้นในการดำเนินการในระยะแรกจึงอาจต้องใช้เวลาระยะหนึ่งจนกว่าระบบการประกันคุณภาพการศึกษาจะเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปเช่นในสหรัฐอเมริกา และประเทศอื่น ๆ

5.3 วิธีการประเมินผลการดำเนินการโดยผู้ทรงคุณวุฒินั้นจะต้องระมัดระวังให้ผู้ทรงคุณวุฒิและคณะกรรมการตรวจสอบหรือประเมินสถาบันทำหน้าที่เป็นกลางอย่างแท้จริง เพราะอาจถูกกล่าวหาว่าไม่ยุติธรรมได้โดยง่าย ดังนั้นสิ่งที่อาจช่วยได้คือ การกำหนดเกณฑ์การดำเนินการให้ชัดเจน ปัญหาที่อาจเกิดขึ้นอีกประการหนึ่ง คือเมื่อมีหลักสูตรที่ต้องประเมินมากขึ้น ผู้ทรงคุณวุฒิอาจต้องรับภาระมากขึ้น เพราะบางสาขาผู้ทรงคุณวุฒิมีอยู่ไม่มาก จึงอาจทำให้การดำเนินการล่าช้าหรือไม่รอบคอบได้

5.4 โดยที่สมาคมวิชาชีพในประเทศไทยยังมีความเข้มแข็งไม่มาก การที่จะให้เข้ามามีบทบาทในการร่วมคิดร่วมทำในระบบการประกันคุณภาพการศึกษาในระยะแรกอาจประสบปัญหาได้ ฉะนั้นจึงอาจต้องทำความเข้าใจและให้สมาคมได้ปรับปรุงบทบาททางการเข้ามามีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพการศึกษาในสถาบันอุดมศึกษายิ่งขึ้น

5.5 ประเด็นที่สำคัญอีกประเด็นหนึ่งคือความสำนึกในความรับผิดชอบต่อสังคมของสถาบันอุดมศึกษา และความซื่อสัตย์ในการดำเนินการของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องตั้งแต่ผู้บริหารสถาบัน กรรมการรับรองวิทยฐานะ กรรมการตรวจสอบและประเมินสถาบัน ตลอดจนเจ้าหน้าที่ทบวงมหาวิทยาลัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นเรื่องที่มีความจำเป็นต่อความมีประสิทธิภาพของระบบที่น่าเสนอเป็นอย่างยิ่ง หากขาดความรับผิดชอบและความซื่อสัตย์แล้วระบบนี้ย่อมไม่ได้ผล

6. ข้อดีข้อเสีย

รูปแบบการประกันคุณภาพการศึกษาระดับอุดมศึกษาสำหรับสถาบันอุดมศึกษา
ในสังกัดทบวงมหาวิทยาลัยที่นำเสนอนี้ มีทั้งข้อดีและข้อที่พึงระวังดังนี้

6.1 ข้อดี

6.1.1 สถาบันอุดมศึกษามีความเป็นอิสระในการกำกับดูแลตนเองสูง
สามารถบริหารงานวิชาการและกำกับดูแลคุณภาพการศึกษาด้วยตนเอง

6.1.2 สถาบันสามารถกำหนดแนวทางปฏิบัติและเกณฑ์การดำเนินการ
ต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับบริบทและสิ่งแวดล้อมของสถาบันได้อย่างเหมาะสม

6.1.3 ผลการประเมินเพื่อการรับรองวิทยฐานะจะเป็นเช่นไรขึ้นอยู่กับ
ความสามารถ ความพร้อม และความมีประสิทธิภาพในการดำเนินการของสถาบันเอง

6.1.4 ทำให้สถาบันมีความตื่นตัวที่จะปรับปรุงรูปแบบ วิธีการต่าง ๆ
ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการประกันคุณภาพการศึกษาอยู่ตลอดเวลา

6.1.5 แสดงให้เห็นถึงความรับผิดชอบของสถาบันอุดมศึกษาที่มีต่อสังคม

6.1.6 มีระบบให้เลือกใช้ระหว่างสถาบันหรือหลักสูตรที่เปิดดำเนินการ
แล้วกับสถาบันหรือหลักสูตรที่เปิดดำเนินการใหม่อย่างเหมาะสม

6.1.7 สถาบันอุดมศึกษาและที่ประชุมอธิการบดีมีส่วนร่วมในกระบวนการ
ประกันคุณภาพมากขึ้น

6.1.8 เป็นระบบที่ใช้ได้กับทั้งสถาบันของรัฐและเอกชน ทั้งที่เปิดดำเนินการ
ไปแล้วและที่จะเปิดขึ้นใหม่

6.2 ข้อที่พึงระวัง

6.2.1 เป็นระบบที่ให้ความเชื่อถือในการปกครองและกำกับดูแลตนเอง
แก่สถาบันอุดมศึกษา หากสถาบันอุดมศึกษาไม่มีความรับผิดชอบต่อสังคมที่แล้ว ระบบนี้ก็จะไม่
เป็นผล

6.2.2 การเปิดโอกาสให้สถาบันอุดมศึกษาพัฒนาระบบควบคุมคุณภาพ
ภายในทางวิชาการขึ้น แล้วทบวงมหาวิทยาลัยไปทำการตรวจสอบในภายหลังเพื่อการรับรอง
วิทยฐานะนั้น อาจมีปัญหาในการปฏิบัติหากปรากฏว่าผลการประเมินไม่ผ่าน ซึ่งจะมีผลต่อนักศึกษา
มาก แต่ก็อาจแก้ปัญหาโดยการรับรองวิทยฐานะเฉพาะรุ่น แล้วให้มีการปรับปรุงแล้วประเมินซ้ำ
อีกได้

6.2.3 การที่ผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษามีการดำรงตำแหน่งเป็นวาระ เมื่อมีการสับเปลี่ยนผู้บริหาร จึงอาจขาดความต่อเนื่องในการดำเนินงานด้านการประกันคุณภาพ และผู้บริหารอาจไม่ให้ความสำคัญกับการดำเนินการของหน่วยวิจัยสถาบัน หรือหน่วยงานอื่นที่ ทำหน้าที่กำกับดูแลมาตรฐานการดำเนินการอย่างเต็มที่ ซึ่งอาจเป็นอันตรายต่อระบบได้ แนวทาง ในการแก้ไขก็อาจกระทำได้โดยการให้ถือเป็นนโยบายและมีโครงสร้างการดำเนินการในสถาบัน ที่เข้มแข็ง

6.2.4 เป็นระบบที่ยึดถือความรู้ ประสบการณ์ และความเที่ยงธรรมของ กรรมการรับรองวิทยฐานะและกรรมการตรวจเยี่ยมสถาบันเป็นอย่างมาก หากกรรมการมิได้เป็นผู้ทรงคุณวุฒิอย่างแท้จริง หรือไม่มีความเที่ยงธรรมแล้วก็จะไม่สามารถประกันคุณภาพได้ ฉะนั้น กระบวนการเลือกสรรและแต่งตั้งกรรมการจึงต้องกระทำด้วยความรอบคอบ รัดกุม และมีคุณธรรม

6.2.5 ในกรณีของสถาบันอุดมศึกษาเอกชนซึ่งมีสถานการณ์การดำเนินการ ระหว่างสถาบันที่แตกต่างกันมากอาจเกิดปัญหาในการปฏิบัติได้หากใช้วิธีการให้โอกาสในการ ดำเนินการไปก่อนแล้วมีกลไกการตรวจสอบหรือติดตามไปพิจารณาระบบการควบคุมคุณภาพในภายหลัง เพราะบางแห่งอาจไม่สามารถดำเนินการจนให้เกิดความพร้อมได้ในเวลาที่กำหนด ซึ่งเรื่อง นี้ก็อาจแก้ไขโดยการกำหนดแนวทางการรับรองวิทยฐานะให้ชัดเจน และอาจมีการรับรองวิทย- ฐานะเฉพาะรุ่นได้

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาข้อมูลการประกันคุณภาพการศึกษาของประเทศต่าง ๆ แล้วพัฒนาขึ้นมา เป็นรูปแบบการประกันคุณภาพการศึกษาระดับอุดมศึกษาสำหรับสถาบันอุดมศึกษาในสังกัดทบวง มหาวิทยาลัยที่ได้ผ่านความเห็นชอบของผู้ทรงคุณวุฒิแล้ว ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในประเด็นต่าง ๆ ที่ขอเสนอไว้เพื่อประโยชน์ในการดำเนินการต่อไปดังนี้

1. การนำรูปแบบการประกันคุณภาพไปใช้

ในการนำรูปแบบการประกันคุณภาพที่พัฒนาขึ้นไปใช้นั้น ก่อนที่จะนำไปใช้ ควรที่จะดำเนินการในสิ่งต่อไปนี้ก่อนคือ

1.1 ทบวงมหาวิทยาลัยจะต้องกำหนดเป็นนโยบายและกำหนดแนวทางปฏิบัติในการดำเนินการในด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องให้ชัดเจน

1.2 ทบวงมหาวิทยาลัยจะต้องจัดให้มีกลไกการบริหารจัดการการประกันคุณภาพการศึกษาที่สอดคล้องกับรูปแบบที่จะนำไปใช้ รวมทั้งการเตรียมการด้านเอกสารต่าง ๆ เช่น แบบศึกษาตนเอง แบบการประเมินผลการตรวจเยี่ยม แบบประเมินผลการพิจารณาให้การรับรองวิทยฐานะแบบต่าง ๆ เป็นต้น

1.3 ทบวงมหาวิทยาลัยจะต้องเสริมสร้างความเข้าใจในหลักการของความมีอิสระในการปกครองตนเองว่าจะต้องควบคู่ไปกับความพร้อมที่จะรับการตรวจสอบจากภายนอกด้วย

1.4 ทบวงมหาวิทยาลัยจะต้องสร้างความตระหนักในความสำคัญของการสร้างระบบการควบคุมคุณภาพขึ้นภายในสถาบันแก่ผู้บริหาร สถาบันต่าง ๆ ให้เกิดขึ้น เพื่อการยอมรับในระบบการประกันคุณภาพที่จะนำไปใช้

1.5 สภาสถาบันอุดมศึกษาต่าง ๆ จะต้องตระหนักถึงความสำคัญของการประกันคุณภาพการศึกษา ยอมรับระบบการตรวจสอบผลการดำเนินการจากภายนอก และกระตุ้นให้เกิดการสร้างระบบการควบคุมคุณภาพภายในขึ้นให้ได้

1.6 ต้องมีการกำหนดเกณฑ์การปฏิบัติในเรื่องต่าง ๆ ให้ชัดเจนก่อน และในการกำหนดเกณฑ์นั้นควรเป็นความเห็นชอบร่วมกันระหว่างฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

1.7 ควรมีการปรับปรุงบทบาทและหน้าที่ของที่ประชุมอธิการบดีให้มีกิจกรรมด้านการส่งเสริมและพัฒนาระบบการควบคุมคุณภาพภายในสถาบันมากขึ้น

1.8 ควรให้สมาคมวิชาชีพได้รับทราบแนวทางการปฏิบัติและขอความร่วมมือในการดำเนินการตามหน้าที่ที่ระบุไว้ในรูปแบบการประกันคุณภาพการศึกษาด้วย

1.9 หน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับระบบอุดมศึกษา น่าที่จะร่วมกันกระตุ้นให้เกิดหน่วยงานกลางที่เป็นอิสระและมีใช้หน่วยงานของรัฐที่ทำหน้าที่เป็นองค์กรรับรองวิทยฐานะการศึกษาระดับอุดมศึกษาขึ้น เพื่อให้ปลอดจากระบบราชการ และสามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.10 ถ้าเป็นไปได้ควรจัดตั้งหน่วยงานอิสระที่มีหน้าที่ทดสอบคุณภาพบัณฑิตใหม่ขึ้นเป็นการเฉพาะเพื่อเป็นดัชนีบ่งชี้ให้สถาบันต่าง ๆ ทราบถึงคุณภาพของบัณฑิตที่ผลิตออกมาอันจะเป็นเครื่องมือกำกับมาตรฐานการดำเนินการอีกประการหนึ่ง

1.11 ในการนำไปใช้ในวาระแรกนั้นอาจดำเนินการกับสถาบันที่จัดตั้งใหม่ก่อนได้ ส่วนการจะเลือกใช้รูปแบบวิธีที่ 1 หรือ 2 นั้น ต้องพิจารณาถึงบริบทของสถาบัน และการยอมรับในระบบที่จะนำไปใช้ของสถาบันด้วย

1.12 สถาบันอุดมศึกษาต่าง ๆ ควรจะให้มีการพัฒนาระบบการควบคุมคุณภาพทางวิชาการขึ้นภายในโดยเร็ว เพื่อที่จะนำไปสู่ความมีมาตรฐานในการดำเนินการด้วยตนเองในอนาคต รูปแบบที่น่าจะเป็นไปได้มากที่สุด คือ สภามหาวิทยาลัยจะต้องมีระเบียบว่าด้วยการควบคุมคุณภาพทางวิชาการขึ้นเป็นการเฉพาะและกำหนดกลไกในการดำเนินการขึ้นภายใต้กฎเกณฑ์และความเหมาะสมที่สภามหาวิทยาลัยสร้างขึ้น ซึ่งหากได้ดำเนินการเช่นนี้แล้ว การยอมรับของประชาคมในสถาบันอาจจะมีมากกว่าการที่จะริเริ่มมาจากหน่วยงานภายนอก ซึ่งในระยะต่อมา หากพัฒนาระบบภายในไปถึงจุดหนึ่งแล้ว การที่จะขอรับการรับรองวิทยฐานะก็จะเป็นเพียงงานปกติเท่านั้น

2. การศึกษาวิจัยต่อเนื่อง

เพื่อให้การศึกษาด้านรูปแบบการประกันคุณภาพการศึกษาสำหรับสถาบันอุดมศึกษาในสังกัดทบวงมหาวิทยาลัยเป็นไปโดยต่อเนื่อง เห็นควรที่จะได้มีการศึกษาวิจัยต่อไปในประเด็นต่าง ๆ คือ

2.1 การศึกษาและพัฒนาเกณฑ์ของการดำเนินการที่จะชี้ได้ว่าเมื่อได้ดำเนินการตามเกณฑ์แล้วสถาบันจะยังคงมีคุณภาพมาตรฐานของการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพได้ ซึ่งการวิจัยในเรื่องนี้จะต้องศึกษาถึงสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องหลายประการ เช่น ขนาดของสถาบัน ประเภทของสถาบัน ลักษณะของหลักสูตรและความแตกต่างในด้านอื่น ๆ ที่จะมีผลต่อการดำเนินการ ซึ่งอาจต้องเก็บข้อมูลจากหลายสถาบัน จึงจะสามารถวิเคราะห์ได้

2.2 นอกจากเกณฑ์แล้วสิ่งที่ควรทำการศึกษาวิจัยอีกเรื่องคือ การพัฒนาดัชนีบ่งชี้สมรรถภาพ ซึ่งจะเป็นเครื่องมือที่ใช้ชี้สมรรถภาพการดำเนินการของสถาบัน ซึ่งในรายงานการวิจัยนี้ได้นำเสนอไว้ในรูปของหลักการและรายละเอียดเบื้องต้นเท่านั้น การพัฒนาตรชนบ่งชี้สมรรถภาพจำเป็นที่จะต้องใช้ข้อมูลจากหลายฝ่าย เช่น ทบวงมหาวิทยาลัยสำนักงานประมาณ สภาคณบดี และตัวสถาบันอุดมศึกษาเอง เพราะมีความเกี่ยวข้องกันทุกหน่วยงาน ซึ่งแม้ในขณะนี้ในออสเตรเลียและอังกฤษก็ยังคงอยู่ในระยะของการพัฒนาอยู่เช่นกัน

2.3 โดยที่การดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษาเป็นสิ่งที่ต้องดำเนินการกับสถาบันอุดมศึกษาทั่วประเทศและมีหลักสูตรที่จะต้องกำกับดูแลเป็นจำนวนมาก เป็นผลให้ค่าใช้จ่ายในการดำเนินการสูงมาก ฉะนั้นจึงควรมีการศึกษาวิจัยหาต้นตุนการดำเนินการที่เกิดขึ้นและแสวงหาวิธีการลดต้นตุน ซึ่งอาจนำไปสู่การจัดตั้งองค์กรรับรองวิทยฐานะที่มีใช้เป็นส่วนราชการ แต่เป็นกลางขึ้นได้ในอนาคต

2.4 การพัฒนาแบบศึกษาตนเอง (Self-study form) และการกำหนดกระบวนการที่เหมาะสมในการประเมินแบบศึกษาตนเองเป็นสิ่งที่ต้องทำการศึกษาวิจัยโดยละเอียด เกณฑ์ต่าง ๆ ที่ใช้ในสหรัฐอเมริกาที่ยกมาเป็นตัวอย่างในรายงานนี้เป็นแต่เพียงเกณฑ์ทั่วไปเท่านั้น ฉะนั้นการศึกษาโดยละเอียดจึงเป็นสิ่งจำเป็น

โดยที่ระบบการประกันคุณภาพการศึกษาที่ได้นำเสนอนี้เป็นระบบที่ใหม่และมิได้เคยดำเนินการมาก่อนดังนั้นการศึกษาวิจัยอย่างต่อเนื่องในประเด็นที่เกี่ยวข้องจึงยังเป็นสิ่งที่จำเป็นจะต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องต่อไป

3. รูปแบบการประกันคุณภาพการศึกษาในอนาคต

การที่ได้เป็นที่ขอมรืบทันโดยทั่วไปแล้วว่าสถาบันอุดมศึกษาพึงมีอิสระในการดำเนินการมากที่สุด เพื่อให้สามารถสร้างความเป็นเลิศทางวิชาการให้เกิดขึ้นได้ แต่ในขณะเดียวกันก็ต้องขอมรืบทันการตรวจสอบจากภายนอกด้วยนั้น แสดงให้เห็นว่าแนวโน้มของการดำเนินการต่าง ๆ ของสถาบันอุดมศึกษาในอนาคตคงจะต้องอยู่บนพื้นฐานของหลักการดังกล่าว สำหรับการประกันคุณภาพการศึกษาก็เช่นเดียวกัน ที่จะต้องยึดถือความเป็นอิสระในการดำเนินการและการปกครองดูแลตนเองด้วย ดังนั้น การที่เสนอรูปแบบการประกันคุณภาพการศึกษาในครั้งนี้ว่ากลไกการควบคุมคุณภาพจะแบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ คือ การตรวจสอบระบบการควบคุมคุณภาพภายในกับการตรวจสอบผลการดำเนินการ เพื่อการรับรองวิทยฐานะนั้น เป็นการนำเสนอบนพื้นฐานของสถานการณ์และสิ่งแวดล้อม รวมทั้งความเหมาะสมที่เป็นอยู่ในขณะนี้ แต่ในระยะต่อไปเมื่อระบบอุดมศึกษาและสภาพสังคม ได้พัฒนาไปมากกว่านี้แล้ว ผู้วิจัยมีความเชื่อว่ารูปแบบหรือกลไกการประกันคุณภาพการศึกษาคงจะมีเพียงรูปแบบเดียว คือ การใช้วิธีตรวจสอบระบบหรือการได้จัดให้มีขึ้นด้วยเหตุผลคือ

1. เป็นระบบที่ให้ความมีอิสระในการปกครองตนเองด้านวิชาการแก่สถาบันมากที่สุด

2. การกำหนดรูปแบบวิถีการ ที่จะควบคุมคุณภาพภายในเป็นสิ่งที่สถาบันสามารถกำหนดขึ้นได้เองให้เหมาะสมกับบริบทหรือความเหมาะสมกับสภาพของสถาบันมากที่สุด

3. การให้สถาบันเป็นผู้พัฒนากลไกการควบคุมคุณภาพขึ้นใช้เองเป็นการสร้างความยอมรับในระบบตั้งแต่ต้น ดังนั้นการปฏิบัติจึงเป็นไปได้ด้วยความสมัครใจ ซึ่งจะได้ผลดีกว่า

4. แนวโน้มของการเติบโตของสถาบันอุดมศึกษาในประเทศมีมากขึ้น ส่งผลให้เกิดการแข่งขันกันในเรื่องคุณภาพมากยิ่งขึ้น สถาบันอุดมศึกษาจึงจำเป็นต้องพัฒนาระบบการควบคุมภายในขึ้นมาเพื่อใช้กำกับการดำเนินการของตนเอง ให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น

5. ผลจากการมอบอำนาจในการดำเนินการต่าง ๆ ของทบวงมหาวิทยาลัยให้กับสถาบันต่าง ๆ ในสังกัดที่มากขึ้น จะเป็นผลให้การกำกับดูแลจากทบวงมหาวิทยาลัยโดยตรงลดน้อยลง ทบวงมหาวิทยาลัยจะมีบทบาทในการส่งเสริม พัฒนา และประสานงานเป็นหลัก ดังนั้นสถาบันอุดมศึกษาจะต้องแสดงความรับผิดชอบต่อสังคมโดยการพัฒนากลไกต่าง ๆ ที่จะเป็นการประกันคุณภาพการศึกษาให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

อย่างไรก็ตามถึงแม้จะเป็นระบบที่มีความเหมาะสมกับลักษณะการบริหารสถาบันอุดมศึกษา อยู่มากที่สุดก็ตามแต่ก็ต้องคำนึงถึงองค์ประกอบด้านอื่น ๆ ด้วย เช่น ความรับผิดชอบต่อบุคลากรของสถาบัน ลักษณะของสถาบัน และความสำคัญในความต้องการมีคุณภาพของการจัดการศึกษาของผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษาด้วย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย